

**Statsrådets skrivelse till Riksdagen med anledning av
ett förslag till rådets rambeslut (ett europeiskt bevisupptagningsbeslut avseende föremål, handlingar eller uppgifter som skall företas i brottmål)**

I enlighet med 96 § 2 mom. grundlagen översänds till riksdagen Europeiska gemenskapernas kommissions förslag av den 14 november 2003 till rådets rambeslut om ett europeiskt bevisupptagningsbeslut avseende föremål, handlingar eller uppgifter som skall företas i brottmål samt en promemoria om förslaget.

Helsingfors den 12 februari 2004

Justitieminister *Johannes Koskinen*

Lagstiftningsdirektör Jan Törnqvist

JUSTITIEMINISTERIET

PROMEMORIA
EU/2003/1363**FÖRSLAG TILL RÅDETS RAMBESLUT OM ETT EUROPEISKT BEVISUPPTAGNINGSBESLUT AVSEENDE FÖREMÅL, HANDLINGAR ELLER UPPGIFTER SOM SKALL FÖRETES I BROTTMÅL****1. Allmänt**

Europeiska gemenskapernas kommission har den 14 november 2003 med stöd av artikel 31 och artikel 34.2 b i Fördraget om Europeiska unionen lagt fram ett förslag till rådets rambeslut om ett europeiskt bevisupptagningsbeslut avseende föremål, handlingar eller uppgifter som skall företas i brottmål (KOM(2003) 688 slutlig), nedan rambeslutet. Förslaget grundar sig på slutsatserna från Europeiska rådet i Tammerfors den 15–16 oktober 1999 och på det åtgärdsprogram för genomförande av principen om ömsesidigt erkännande av domar i brottmål som rådet antog den 29 november 2000 i enlighet med dessa slutsatser.

Enligt slutsats 33 från Europeiska rådet i Tammerfors bör principen om ömsesidigt erkännande bli en hörnsten i det rättsliga samarbetet på det straffrättsliga området inom unionen. Enligt slutsats 36 bör principen om ömsesidigt erkännande också gälla för beslut som föregår en rättegång, särskilt för de beslut som skulle göra det möjligt för de behöriga myndigheterna att snabbt säkra bevismaterial och beslagta tillgångar som lätt kan flyttas; bevismaterial som lagligen samlats in av en medlemsstats myndigheter bör kunna godtas som bevis inför domstol i en annan medlemsstat, med hänsyn till de normer som är tillämpliga där. Enligt åtgärd 5 i åtgärdsprogrammet för genomförande av principen om ömsesidigt erkännande bör man söka efter framkomliga vägar för att mellan medlemsstaterna ogiltigförklara de förbehåll och förklaringar som avses i artikel 5 i 1959 års europeiska konvention om inbördes rättshjälp i brottmål, kompletterad genom artiklarna 51 och 52 i Schengenavtalets tillämpningskonvention vad beträffar tvångsmedel, särskilt när det gäller kampen mot den organiserade

brottligheten, penningtvätt av vinning av brott och ekonomisk brottlighet, samt för att mellan medlemsstaterna ogiltigförklara de skäl för avslag på framställningar om rättshjälp som anges i artikel 2 i 1959 års konvention, kompletterad genom artikel 50 i Schengenavtalets tillämpningskonvention. Enligt åtgärd 6 i åtgärdsprogrammet bör man skapa ett instrument om erkännande av beslut om att frysa bevismaterial för att hindra att bevismaterial som befinner sig på en annan medlemsstats territorium förstörs. I åtgärd 3 föreslås att ett enhetligt utformat formulär skapas för framställningar om utdrag ur brottsregister, översatt till unionens olika språk, efter förebild av den modell som utarbetats inom Schengeninstanserna.

Avsikten är att förslaget till rambeslut skall komplettera rådets rambeslut av den 22 juli 2003 om verkställighet i Europeiska unionen av beslut om frysning av egendom eller bevismaterial (nedan rambeslutet om frysning) genom tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på beslut som har till uttryckligt syfte att erhålla föremål, handlingar och uppgifter som skall företas i brottmål. Förslaget omfattar emellertid inte utlåtanden från misstänkta, tilltalade, vittnen eller offer. Det tar inte heller upp processrättsliga utredningsåtgärder som omfattar bevisupptagning i realtid.

I 1959 års Europarådskonvention om inbördes rättshjälp i brottmål finns den grundläggande ramen för samarbete i bevisupptagningsfrågor. Enligt konventionen skall framställningar om inbördes rättshjälp verkställas i enlighet med lagen i den anmodade staten. Det anges även en rad grunder för att vägra inbördes rättshjälp. För att förbättra samarbetet har 1959 års konvention ändrats genom tilläggsprotokoll från 1978 och 2001. Inom EU har konventionen kompletterats genom

1990 års Schengenkonvention, EU-konventionen från maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål och protokollet till denna från 2001. Trots de förbättringar som dessa instrument har inneburit, sker samarbetet emellertid fortfarande med hjälp av traditionella förfaranden för ömsesidigt erkännande. Detta kan vara både långsamt och ineffektivt. Vidare leder skillnaderna i den nationella lagstiftningen till hinder för samarbetet.

Enligt rambeslutet ersätts de befintliga förfarandena för ömsesidig rättslig hjälp av ett europeiskt bevisupptagningsbeslut baserat på principen om ömsesidigt erkännande. En sådan lösning skulle enligt kommissionen ge följande fördelar: 1) en framställning genom rättsligt beslut från en annan medlemsstat kommer att erkännas direkt, utan att det först måste omvandlas till ett nationellt beslut innan det kan verkställas, 2) framställningarna kommer att standardiseras genom användningen av ett enda gemensamt formulär, 3) det kommer att föreskrivas tidsfrister för verkställighet av framställningar, 4) minimigarantier kommer att införas för såväl utfärdandet av en framställning som verkställigheten av denna, och 5) grunderna för att vägra att verkställa framställningar kommer att vara begränsade.

Åtgärd 6 i åtgärdsprogrammet för genomförande av principen om ömsesidigt erkännande uppfylls genom rambeslutet om frysning. I rambeslutet om frysning fastställs regler för när en medlemsstat skall erkänna och verkställa på sitt territorium ett beslut om frysning som utfärdats av en rättslig myndighet i en annan medlemsstat i samband med ett straffrättsligt förfarande. Syftet med rambeslutet om frysning inskränker sig till åtgärder som vidtas för att tillfälligt hindra förstörelse, omvandling, flyttning, överföring eller överlåtelse av bevisning. I vissa fall kommer sådana interimistiska åtgärder i avsaknans på att bevisning överförs till en annan medlemsstat dock inte att vara nödvändiga. Enligt kommissionen finns det också ett behov av att lösa kvarvarande problem i fråga om samarbetet kring bevisning som omfattas av rambeslutet om frysning. I rambeslutet om frysning föreskrivs det till exempel att alla ytterligare beslut om tvångsmedel som blir

nödvändiga genom beslutet om frysning skall fattas i enlighet med de förfaranderegler som gäller i den verkställande staten. Detta gör att samarbetet riskerar att bli ineffektivt om de nationella bestämmelserna i ett enskilt fall inte medger att en husrannsakan genomförs i syfte att beslagta bevisning. Vidare föreskriver rambeslutet att ett frysningsbeslut skall åtföljas av en ansökan om överlämnande av bevismaterialet till den utfärdande staten. För överlämnandet gäller vanliga bestämmelser om ömsesidig hjälp. Detta innebär att även andra grunder för att neka ömsesidig hjälp, med undantag för dubbel straffbarhet, är tillämpliga också i fortsättningen. Med det av kommissionen föreslagna europeiska bevisupptagningsbeslutet skapas en enda snabb och effektiv mekanism för att uppta bevisning och överlämna den till den utfärdande staten. Det kommer inte längre att vara en förutsättning att ett beslut om frysning först har fattats.

Kommissionens förslag till ett europeiskt bevisupptagningsbeslut förhåller sig till ömsesidigt erkännande på samma sätt som rambeslutet om en europeisk arresteringsorder. Enligt kommissionen har detta flera fördelar jämfört med den metod som används i rambeslutet om frysning. För det första är det mer praktiskt. Ett europeiskt bevisupptagningsbeslut bör leda till snabbare och mer effektivt samarbete än ett system med ömsesidigt erkännande som bygger på en kombination av ett nationellt beslut och ett europeiskt intyg. Det europeiska bevisupptagningsbeslutet utgörs av en enda handling som av den utfärdande myndigheten översätts till ett officiellt språk i den verkställande staten. Rambeslutet om frysning grundar sig däremot på ömsesidigt erkännande av nationella beslut, kompletterat med ett europeiskt standardintyg som finns med som bilaga till rambeslutet. För det andra har begreppet bevisupptagningsbeslut många olika betydelser i de olika medlemsstaternas processrättsliga lagstiftning. Det kan röra sig om allt från en åklagares framställan om att bevisning skall företas till mer tvingande åtgärder, till exempel ett domstolsbeslut om husrannsakan av privata utrymmen. Ömsesidigt erkännande av särskilda typer av nationella bevisupptagningsbeslut skulle därför kunna leda till att den

verkställande staten måste utföra en husrannsakan under förhållanden där normalt sett mindre ingripande tvångsmedel skulle komma till användning, till exempel inom ramen för en åklagares allmänna befogenheter eller i form av ett editionsföreläggande. Enligt förslaget till ett europeiskt bevisupptagningsbeslut kan den utfärdande staten inskränka sig till att endast ange vad det är som skall uppnås, medan den verkställande staten uppstår bevisningen i enlighet med sin inhemska processuella lagstiftning.

Trots fördelarna med det föreslagna europeiska bevisupptagningsbeslutet kvarstår det faktum att rättstillämparna måste förlita sig på en rad instrument för att kunna uppta bevisning från andra medlemsstater. Kommissionen medger att det föreslagna europeiska bevisupptagningsbeslutet riskerar att skapa den ofördelaktiga situationen att rättstillämparna tvingas använda olika typer av instrument för olika aspekter av samma ärende (till exempel det europeiska bevisupptagningsbeslutet i fråga om föremål och handlingar, men en framställan om ömsesidig hjälp för upptagande av vittnesmål). Kommissionen anser att det europeiska bevisupptagningsbeslutet är det första steget mot ett enda instrument för ömsesidigt erkännande som vid lämplig tidpunkt ersätter det nuvarande systemet för ömsesidig hjälp.

Kommissionen anser att förslaget till ett europeiskt bevisupptagningsbeslut är en utveckling av Schengenregelverket. Förslaget bygger på artikel 51 i Schengenkonventionen genom att stärka samarbetet i fråga om husrannsakan och beslag. Det innehåller också bestämmelser som bygger på artiklarna 3, 6 och 23 i 2000 års EU-konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål, vilka rådet har beslutat utgöra utvecklingar av Schengenregelverket.

Behandlingen av förslaget till rambeslut har ännu inte inletts i rådets arbetsgrupp.

2. Huvudsakligt innehåll

Avdelning I - Ett europeiskt bevisupptagningsbeslut

Enligt artikel 1 i rambeslutet är det europeiska bevisupptagningsbeslutet ett beslut som

utfärdas av en behörig rättslig myndighet i en medlemsstat i syfte att inhämta föremål, handlingar eller uppgifter från en annan medlemsstat för företeende i sådana förfaranden som avses i artikel 4. I bestämmelsen åläggs medlemsstaterna att verkställa varje europeiskt bevisupptagningsbeslut på grundval av principen om ömsesidigt erkännande.

I artikel 2 fastställs definitionerna av utfärdande stat, verkställande stat, utfärdande myndighet och verkställande myndighet. Med utfärdande stat avses den medlemsstat i vilken det europeiska bevisupptagningsbeslutet har utfärdats, och med verkställande stat den medlemsstat på vars territorium föremålen, handlingarna eller uppgifterna finns. Enligt artikeln skall den utfärdande myndigheten vara en domstol, undersökningsdomare eller åklagarmyndighet. Andra myndigheter (inklusive polis, tull och förvaltningsmyndigheter) får inte utfärda europeiska bevisupptagningsbeslut. Med verkställande myndighet avses en myndighet med behörighet enligt nationell lag att verkställa europeiska bevisupptagningsbeslut. Dessutom innehåller artikeln definitioner av "informationssystem" och "datorbehandlade uppgifter" som hämtats från förslaget till rådets rambeslut om angrepp mot informationssystem, samt en definition av "elektroniska kommunikationsnät" som överensstämmer med den som används i Europaparlamentets och rådets direktiv från 2002 om ett gemensamt regelverk för elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster. Med "brott" avses i rambeslutet en straffrättslig överträdelse eller annan gärning som är straffbar enligt den utfärdande statens nationella lagstiftning på grund av att de utgör överträdelser av rättsregler, och där det rättsliga avgörandet kan leda till förfaranden inför en domstol med behörighet bland annat för brottmål.

I artikel 3 i rambeslutet definieras de typer av föremål, handlingar och uppgifter för vilka ett europeiskt bevisupptagningsbeslut kan utfärdas. Enligt punkt 1 i artikeln omfattar bestämmelsen alla föremål, handlingar och uppgifter som kan företas i förfaranden som avses i artikel 4. Enligt punkt 2 i artikeln är det dock inte tillåtet att använda det europeiska bevisupptagningsbeslutet för att vidta följande åtgärder: a) uppta bevisning i form

av förhör, utlåtanden eller andra former av hörande med misstänkta, vittnen, sakkunniga eller andra, b) uppta bevisning från en persons kropp (inbegripet i form av DNA-prover), c) uppta bevisning i realtid, till exempel genom avlyssning av kommunikation, dold övervakning eller kontroll av bankkonton, och d) uppta bevisning som kräver ytterligare undersökningar, särskilt sammanställning eller analys av befintliga föremål, handlingar eller uppgifter. Punkt 3 i artikeln medger dock att det europeiska bevisupptagningsbeslutet används i syfte att uppta bevisning som omfattas av punkt 2, om bevisningen har samlats in innan beslutet utfärdades.

Enligt artikel 4 får ett europeiskt bevisupptagningsbeslut utfärdas i samband med brottmål, men också vid förfaranden inför administrativa myndigheter avseende gärningar som är straffbara enligt den utfärdande statens nationella lagstiftning i egenskap av överträdelse av rättsregler, och där myndighetens avgörande kan leda till förfaranden inför en domstol med behörighet i bland annat straffrättsliga frågor. Med stöd av led c kan besluten också användas i samband med ovan nämnda förfaranden som gäller brott eller överträdelse för vilka en juridisk person kan ställas till ansvar i den utfärdande staten.

I artikel 5 anges det europeiska bevisupptagningsbeslutets innehåll och form.

Artikeln säkerställer att europeiska bevisupptagningsbeslut kommer att utfärdas i enlighet med standardformulär A i bilagan till rambeslutet. Formuläret skall undertecknas och dess innehåll bestyrkas av den utfärdande myndigheten. Det europeiska bevisupptagningsbeslutet skall av den utfärdande staten översättas till ett officiellt språk i den verkställande staten.

Avdelning II - Förfaranden och rättssäkerhetsgarantier som skall iakttas av den utfärdande staten

I artikel 6 i rambeslutet behandlas vissa villkor för utfärdande av det europeiska bevisupptagningsbeslutet och föreskrivs vissa minimigarantier till skydd för de grundläggande rättigheterna. Bestämmelsen säkrar att det europeiska bevisupptagningsbeslutet

utfärdas endast när den utfärdande myndigheten har förvärvat sig om att följande villkor är uppfyllda: a) de efterfrågade föremålen, handlingarna eller uppgifterna är nödvändiga och står i proportion till syftet med de förfaranden för vilka beslutet utfärdas, b) de efterfrågade föremålen, handlingarna eller uppgifterna kan bli föremål för beslut om bevisupptagning enligt lagstiftningen i den utfärdande staten, förutsatt att materialet finns tillgängligt på den utfärdande statens territorium, och c) föremålen, handlingarna eller uppgifterna torde komma att godtas som bevisning vid de förfaranden som beslutet om bevisupptagning gäller.

Enligt artikel 7 skall det europeiska bevisupptagningsbeslutet överföras direkt mellan behöriga rättsliga myndigheter.

I artikel 8 åläggs varje medlemsstat att inrätta en central myndighet som kan tillhandahålla en kopia över officiella uppgifter i den medlemsstaten om brottmålsdomar, och åtgärder till följd av dessa domar, mot fysiska eller juridiska personer.

Artikel 9 tar fasta på behovet av att hantera situationer där flera framställningar om föremål, handlingar eller uppgifter görs med avseende på samma utredning. För att undvika dubbelarbete kan den utfärdande myndigheten använda det föreslagna formuläret B för att inhämta föremål, handlingar eller uppgifter för att komplettera ett tidigare europeiskt bevisupptagningsbeslut som utfärdats för samma rättsliga förfaranden. Myndigheten behöver inte utfärda något nytt europeiskt bevisupptagningsbeslut, förutsatt att innehållet i det ursprungliga beslutet om bevisupptagning fortfarande är riktigt. Den verkställande staten skall tillmötesgå eventuella ytterligare framställningar på samma sätt som gäller för det ursprungliga europeiska bevisupptagningsbeslutet.

I artikel 10 anges villkoren för användning av personuppgifter. Artikeln bygger på artikel 23 i 2000 års EU-konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål. Syftet med artikeln är att tillhandahålla ett komplement till det skydd som ges genom 1981 års Europarådskonvention om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter. Begränsningen av för vilka ändamål personuppgifter får användas överensstämmer

med lösningen i artikel 23.1 i 2000 års EU-konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål.

Avdelning III - Förfaranden och rättssäkerhetsgarantier som skall iakttas av den verkställande staten

Enligt artikel 11 i rambeslutet skall de behöriga myndigheterna i den verkställande staten erkänna ett europeiskt bevisupptagningsbeslut utan krav på vidare formaliteter och därefter vidta nödvändiga åtgärder för att verkställa beslutet på samma sätt som föremålen, handlingarna eller uppgifterna skulle inhämtas av en myndighet i den verkställande staten.

I artikel 12 bestäms om rättssäkerhetsgarantier i samband med verkställigheten. Enligt punkt 1 i artikeln skall det europeiska bevisupptagningsbeslutet verkställas i enlighet med följande minimikrav: a) den verkställande myndigheten skall använda metoder som är så föga ingripande som möjligt för att inhämta föremål, handlingar eller uppgifter,

b) fysiska personer får inte tvingas att förete föremål, handlingar eller uppgifter om de därigenom riskerar att röja egen brottslighet och c) den utfärdande myndigheten skall underrättas omedelbart om den verkställande myndigheten finner att beslutet om bevisupptagning har verkställts på ett sätt som strider mot lagen i den verkställande staten. I punkt 2 föreskrivs följande kompletterande rättssäkerhetsgarantier med avseende på husrannsakan och beslag: a) en husrannsakan får inte inledas nattetid, om det inte är nödvändigt på grund av synnerliga omständigheter i det enskilda fallet, b) en person vars utrymmen har varit föremål för en husrannsakan skall ha rätt till en skriftlig underrättelse om att husrannsakan har ägt rum och c) om den person vars utrymmen är föremål för husrannsakan inte finns på plats vid verkställighetstillfället skall den berörde underrättas genom att underrättelsen lämnas kvar på platsen eller på annat lämpligt sätt.

Genom artikel 13 kan den utfärdande myndigheten kräva att den verkställande myndigheten iakttar vissa formaliteter vid verkställigheten av bevisupptagningsbeslutet. Den utfärdande myndigheten får kräva att den

verkställande myndigheten a) använder tvångsmedel för att verkställa bevisupptagningsbeslutet när det ur den utfärdande myndighetens synvinkel finns en betydande risk för att de begärda föremålen, handlingarna eller uppgifterna ändras, flyttas eller förstörs, b) behandlar omständigheten att en utredning pågår, och innehållet i utredningen, med sekretess, såvida inte verkställigheten av det europeiska bevisupptagningsbeslutet kräver att sekretessen bryts, c) gör det möjligt för en behörig myndighet i den utfärdande staten, eller en berörd part som utsetts av den utfärdande myndigheten, att närvara vid verkställigheten av bevisupptagningsbeslutet och att ha samma tillgång som den verkställande myndigheten till föremål, handlingar eller uppgifter som inhämtats i samband med verkställigheten av bevisupptagningsbeslutet, d) registrerar vem som har hanterat bevisningen från det att bevisupptagningsbeslutet verkställdes till dess att bevisningen överlämnas till den utfärdande staten, eller e) rättar sig efter andra särskilda formaliteter och förfaranden som uttryckligen angivits av den utfärdande myndigheten, såvida inte sådana formaliteter och förfaranden strider mot grundläggande rättsprinciper i den verkställande staten.

Artikel 14 ålägger den verkställande myndigheten att, i samband med verkställigheten av det europeiska bevisupptagningsbeslutet, omedelbart underrätta den utfärdande myndigheten när den anser att det kan bli nödvändigt att utföra undersökningar som inte förutsetts från början.

I artikel 15 behandlas grunder för att vägra erkänna och verkställa ett europeiskt bevisupptagningsbeslut. Beslut om att inte erkänna eller verkställa ett europeiskt bevisupptagningsbeslut får endast fattas av en domstol, undersökningsdomare eller åklagarmyndighet i den verkställande staten. Enligt punkt 1 i artikeln skall erkännande eller verkställighet av ett europeiskt bevisupptagningsbeslut vägras om det skulle strida mot förbudet mot lagföring flera gånger för samma brott i rambeslutet om tillämpningen av ne bis in idem-principen. Erkännande och verkställighet får med stöd av punkt 2 i artikeln också vägras a) om verkställighet skulle strida mot förbudet mot lagföring flera gånger för sam-

ma brott med avseende på förfaranden i tredje land, eller b) om det finns immunitet eller privilegier enligt lagen i den verkställande staten som gör det omöjligt att verkställa det europeiska bevisupptagningsbeslutet.

I artikel 16 avskaffas möjligheten att vägra samarbete med hänvisning till kravet på dubbel straffbarhet i situationer a) där det inte är nödvändigt att utföra en husrannsakan avseende privata utrymmen för att bevisupptagningsbeslutet skall kunna verkställas eller b) där brottet förekommer i den brottsförteckning som anges i punkt 2 i artikeln. Brottsförteckningen i punkt 2 i artikeln är kopierad från brottsförteckningen i artikel 2 i utkastet till rambeslut om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på bötesstraff. Denna bygger i sin tur på brottsförteckningen i artikel 2 i rambeslutet om en europeisk arresteringsorder, som också har införlivats i artikel 3 i rambeslutet om frysning. I punkt 3 i artikeln sägs att om inget av villkoren enligt punkt 1 är uppfyllda, får erkännande eller verkställighet av det europeiska bevisupptagningsbeslutet omfattas av krav på dubbel straffbarhet endast i den omfattning som anges i de övergångsbestämmelser som föreskrivs i artikel 24.2 och 24.3.

I artikel 17 fastställs tidsfrister för erkännande, verkställighet och översändande av det europeiska bevisupptagningsbeslutet. Enligt punkt 1 i artikeln har den utfärdande myndigheten möjlighet att ange att det, på grund av tidsfrister i förfarandet eller andra omständigheter som kräver särskild skyndsamhet, är nödvändigt med en kortare tidsfrist än vad som annars föreskrivs i artikeln. Den verkställande myndigheten skall ta största möjliga hänsyn till detta krav. Enligt punkt 2 i artikeln skall beslut om att vägra erkännande eller verkställighet fattas och delges senast tio dagar efter det att den behöriga verkställande myndigheten mottog det europeiska bevisupptagningsbeslutet. Såvida det inte finns grund för uppskjutande enligt artikel 18, skall den verkställande myndigheten verkställa det europeiska bevisupptagningsbeslutet omedelbart, om de föremål, handlingar eller uppgifter som begärs av den utfärdande myndigheten redan är i den verkställande myndighetens besittning, eller om framställningen gäller ett officiellt kriminal-

registerutdrag från den centrala kriminalregistermyndigheten. Under andra omständigheter skall beslutet verkställas utan dröjsmål och, om möjligt, inom sextio dagar från det att beslutet mottogs. De föremål, handlingar eller uppgifter som inhämtats enligt det europeiska bevisupptagningsbeslutet skall enligt punkt 4 i artikeln översändas till den utfärdande staten omedelbart, om föremålen, handlingarna eller uppgifterna redan är i den verkställande myndighetens besittning, eller om framställningen gäller ett officiellt kriminalregisterutdrag från den centrala kriminalregistermyndigheten. Under andra omständigheter skall översändandet ske utan dröjsmål och, om möjligt, inom trettio dagar från verkställigheten. Det enda undantaget från denna regel gäller om ett överklagande pågår i den verkställande staten. Då gäller förfarandena och tidsfristerna i artikel 19. En vägran, en underlåtenhet eller en försening när det gäller att verkställa ett europeiskt bevisupptagningsbeslut och därefter översända föremålen, handlingarna eller uppgifterna skall motiveras.

I artikel 18 anges vilka skäl som får åberopas för uppskjutande av verkställigheten. Verkställigheten får uppskjutas om formuläret är ofullständigt ifyllt (led a), om verkställigheten riskerar att skada en pågående brottsutredning (led b) eller om de berörda föremålen, handlingarna eller uppgifterna redan används inom ramen för andra förfaranden som omfattas av rambeslutet (led c). Den behöriga myndigheten i den utfärdande staten skall underrättas om skälen och grunderna för uppskjutandet och när verkställighet torde kunna ske.

Enligt artikel 19 måste medlemsstaterna tillhandahålla möjligheter att överklaga för berörda parter, inklusive tredje man med giltiga skäl, i situationer där verkställigheten av ett europeiskt bevisupptagningsbeslut kräver att man tillgriper straffprocessuella tvångsmedel. Överklagandet skall lämnas in vid en domstol i den utfärdande staten eller den verkställande staten, i enlighet med deras nationella lagstiftning. Det är dock inte möjligt att överklaga de sakliga skälen för att utfärda ett europeiskt bevisupptagningsbeslut i den verkställande staten. Såsom påpekats ovan får den verkställande staten skjuta upp över-

sändandet av föremål, handlingar eller uppgifter i avvaktan på utgången av överklagandeärendet. Även om ett överklagandeärende pågår i den verkställande staten, får den utfärdande myndigheten begära att den verkställande staten översänder föremålen, handlingarna eller uppgifterna senast sextio dagar efter verkställigheten av det europeiska bevisupptagningsbeslutet.

Artikel 20 tar upp frågan om återbetalning från den utfärdande staten till den verkställande staten av eventuella belopp som har utbetalats i skadestånd på grund av den utfärdande statens ansvar, utom i de fall och i den mån skadan eller en del av skadan enbart är att hänföra till den verkställande statens uppträdande.

Avdelning IV - Behörighet avseende elektroniska kommunikationsnät

Artikel 21 ålägger varje medlemsstat att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att den skall kunna verkställa ett europeiskt bevisupptagningsbeslut utan särskilda formaliteter när a) de datorbehandlade uppgifter som beslutet gäller lagras i ett informationssystem på en annan medlemsstat territorium, men är lagligen tillgängliga för en juridisk eller fysisk person på den verkställande statens territorium via ett elektroniskt kommunikationsnät, och b) de datorbehandlade uppgifterna är kopplade till en tjänst som tillhandahålls av den juridiska eller fysiska personen på den verkställande medlemsstatens territorium för en juridisk eller fysisk person i den staten. Enligt punkt 2 i artikeln skall varje medlemsstat också, med avseende på datorbehandlade uppgifter på sitt territorium, vidta nödvändiga åtgärder för att i sin nationella lagstiftning lämna utrymme för andra medlemsstater att vidta åtgärder enligt punkt 1.

Avdelning V - Slutbestämmelser

I artikel 22 finns bestämmelser om övervakning av rambeslutets effektivitet. Enligt artikeln skall kommissionen informeras om det vid upprepade tillfällen förekommer problem i samband med verkställigheten av europeiska bevisupptagningsbeslut. I artikeln föreskrivs också att varje medlemsstat senast

den 31 mars varje år skall tillhandahålla följande uppgifter om föregående kalenderår: a) antalet europeiska bevisupptagningsbeslut som dess egna myndigheter har utfärdat till var och en av de övriga medlemsstaterna, b) det genomsnittliga antalet dagar som det tagit att erhålla de föremål, handlingar och uppgifter som angivits i bevisupptagningsbeslutet från respektive medlemsstat och c) antalet europeiska bevisupptagningsbeslut, utfärdade av statens egna myndigheter, för vilka erkännande vägrats eller verkställighet varit omöjlig, och en sammanfattning av bakgrunden till detta. Dessutom skall de centrala kriminalregistermyndigheterna varje år ta fram motsvarande uppgifter om sin egen verkställighet av europeiska framställningar om utdrag ur kriminalregister.

I artikel 23 anges rambeslutets förhållande till andra rättsliga instrument. Genom artikeln säkerställs att rambeslutet från och med den 1 januari 2005 ersätter befintliga bestämmelser om ömsesidig rättslig hjälp i relevanta Europaråds- och EU-konventioner, till den del det är fråga om föremål, handlingar eller uppgifter som omfattas av rambeslutet. Artikeln innebär också ett upphävande av artikel 51 i 1990 års Schengenkonvention och artikel 2 i 2001 års protokoll till 2000 års EU-konvention. Rambeslutet påverkar inte överenskommelser mellan medlemsstaterna om samarbete om inhämtande av föremål, handlingar och uppgifter, förutsatt att sådana överenskommelser bidrar till ett effektivare straffrättsligt samarbete. Avsikten med rambeslutet är inte att skapa nya hinder för sådant samarbete. I artikeln föreslås dock att kommissionen och rådet skall underrättas om eventuella nya avtal eller överenskommelser.

I artikel 24 föreskrivs en övergångsperiod på fem år under vilken dubbel straffbarhet, i den utsträckning detta krav inte har undanröjts genom artikel 16, kan fortsätta att åberopas som en grund för vägran av de medlemsstater som under gällande regler gjort verkställigheten av en framställning om husrannsakan och beslag beroende av kravet på dubbel straffbarhet. Under denna övergångsperiod kan medlemsstaterna tillåta en rättslig myndighet att vägra erkännande eller verkställighet på grundval av kravet om dubbel straffbarhet, enligt definitionen i artikel 16.

I artikel 25 föreskrivs om genomförande av rambeslutet och i artikel 26 om dess ikraftträdande.

3. Verknningar på lagstiftningen i Finland

Den internationella rättshjälpen i straffrättsliga ärenden regleras i Finland både i den nationella lagstiftningen och i internationella avtal.

Lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden (4/1994, nedan lagen om straffrättslig rättshjälp) utgör ett enhetligt regelverk som gäller internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden, och på basis av den kan de finska myndigheterna lämna utländska myndigheter rättslig hjälp och begära sådan hjälp av dessa. Enligt principen i lagen kan de finska myndigheterna direkt med stöd av lagen lämna utländska myndigheter rättslig hjälp oberoende av om det finns ett gällande statsfördrag mellan Finland och den stat som har begärt rättslig hjälp eller inte. Det är inte heller något villkor för att rättslig hjälp skall kunna lämnas att den stat som har framställt begäran skulle lämna Finland rättslig hjälp i ett motsvarande fall.

Lagens tillämpningsområde omfattar enligt dess 1 § delgivning av stämningar, kallelser och beslut samt andra handlingar i straffrättsliga ärenden, hörande av vittnen, sakkunniga och parter samt mottagande av andra bevis, användning av tvångsmedel för inhämtande av bevis eller för säkerställande av verkställigheten av en förverkandepåföljd, vidtagande av åtgärder för väckande av åtal och utlämnande av uppgifter ur straffregistret för behandlingen av straffrättsliga ärenden samt annan internationell rättshjälp som behövs för behandlingen av straffrättsliga ärenden. Tillämpningsområdet för lagen om straffrättslig rättshjälp är således mera omfattande än tillämpningsområdet för rambeslutet.

Justitieministeriet är central myndighet med ansvar för uppgifterna enligt lagen om straffrättslig rättshjälp. Enligt lagens 4 § sänder en utländsk myndighet begäran om rättshjälp till justitieministeriet eller direkt till den myndighet som är behörig att uppfylla begäran. Enligt artikel 7 i rambeslutet skall det europeiska bevisupptagningsbeslutet överföras

direkt mellan behöriga rättsliga myndigheter.

Enligt 5 § lagen om straffrättslig rättshjälp kan justitieministeriet, domstolarna, åklagarmyndigheterna och förundersökningsmyndigheterna framställa begäran om rättshjälp till en främmande stat. Enligt rambeslutet skall den utfärdande myndigheten vara en domstol, undersökningsdomare eller åklagarmyndighet. Andra myndigheter (t.ex. förundersökningsmyndigheterna) får således inte utfärda europeiska bevisupptagningsbeslut. Detta skulle innebära en betydande inskränkning i den krets av personer som enligt den nationella lagstiftningen i Finland får framställa begäran om rättshjälp. Enligt den förklaring som Finland har meddelat till 1959 års europeiska konvention om inbördes rättshjälp i brottmål (FördrS 30/1981) är de judiciella myndigheter som avses i konventionen i Finland justitieministeriet, tingsrätterna, hovrätterna och högsta domstolen, allmänna åklagarna, polisen, tullen och gränsbevakningsväsendets tjänstemän när de med stöd av förundersökningslagen av den 30 april 1987 (449/87) är förundersökningsmyndighet i brottmål.

Enligt huvudregeln i 9 § lagen om straffrättslig rättshjälp skall begäran om rättshjälp uppfyllas med iakttagande av förfarandet enligt finsk lag. När rättshjälp lämnas kan också enligt 11 § iakttas ett särskilt förfarande som nämns i begäran, om inte detta kan anses strida mot finsk lag. Huvudprincipen enligt rambeslutet är att den utfärdande staten kan inskränka sig till att endast ange vad det är som skall uppnås, medan den verkställande staten upptar bevisningen i enlighet med sin inhemska processuella lagstiftning. I artikel 13 i rambeslutet föreslås dock vissa formaliteter som den utfärdande myndigheten kan kräva att den verkställande myndigheten iakttar. Den första av dessa (led a) gäller användning av tvångsmedel för att verkställa bevisupptagningsbeslutet. Enligt förslaget får den utfärdande myndigheten kräva att den verkställande myndigheten använder tvångsmedel för att verkställa bevisupptagningsbeslutet när det ur den utfärdande myndighetens synvinkel finns en betydande risk för att de begärda föremålen, handlingarna eller uppgifterna ändras, flyttas eller förstörs.

Enligt lagen om straffrättslig rättshjälp bestäms användningen av tvångsmedel och förutsättningarna för dessa dock alltid enligt finsk lag. I lagens 23 § sägs att på grund av en begäran om rättshjälp som framställts av en utländsk myndighet kan för inhämtande av bevis husrannsakan och beslag verkställas, teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation utföras samt signalement upptas, om detta ingår i begäran om rättshjälp eller är nödvändigt för att verkställa begäran. Beträffande användningen av tvångsmedel skall dock enligt 3 mom. tillämpas vad som bestäms i lagens 15 § 1 mom. och i tvångsmedelslagen.

Enligt artikel 15 i rambeslutet skall ett europeiskt bevisupptagningsbeslut inte erkännas eller verkställas, om det skulle strida mot förbudet mot lagföring flera gånger för samma brott i rambeslutet om tillämpningen av *ne bis in idem*-principen. Enligt punkt 2 i artikeln får erkännande eller verkställighet också vägras, om verkställighet skulle strida mot förbudet mot lagföring flera gånger för samma brott med avseende på förfaranden i tredje land, eller om det finns immunitet eller privilegier enligt lagen i den verkställande staten som gör det omöjligt att verkställa bevisupptagningsbeslutet.

I 12 § i lagen om straffrättslig rättshjälp anges de ovillkorliga grunderna för förvägrande av rättshjälp. Rättshjälp lämnas inte om hjälpen kunde kränka Finlands suveränitet eller äventyra Finlands säkerhet eller andra väsentliga intressen. Rättshjälp lämnas inte heller om lämnandet av hjälpen strider mot principerna om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna eller om lämnandet av hjälpen annars strider mot grundprinciperna för Finlands rättsordning. De grunder för förvägrande som är beroende av prövning är många, och de räknas upp i lagens 13 §. Rättshjälp kan förvägras, om 1) begäran hänför sig till en gärning som skall betraktas som ett politiskt brott eller ett brott som omfattas av den militära strafflagstiftningen, 2) begäran hänför sig till en gärning som inte enligt finsk lag kan åtalas på grund av preskription, benådning eller någon annan motsvarande omständighet, 3) begäran hänför sig till en gärning som i Finland eller en tredje stat (inklusive en annan EU-stat)

har blivit föremål för förundersökning, saken behandlas av åklagarmyndigheterna eller rättegång har inletts i målet, 4) begäran hänför sig till en gärning i fråga om vilken det i Finland eller i en tredje stat (inklusive en annan EU-stat) har beslutats att inte verkställa förundersökning eller om åtals- eller domseftergift eller om att annars avstå från åtgärder, 5) begäran hänför sig till en gärning i fråga om vilken det vid en rättegång som anhängiggjorts i Finland eller i en tredje stat har givits ett beslut genom vilket svaranden har dömts till straff eller åtalet har förkastats, eller 6) uppfyllandet av begäran om rättshjälp skulle vara oskäligt resurskrävande i förhållande till gärningens art. Dessutom kan justitieministeriet med stöd av 16 § besluta att rättshjälp inte skall lämnas, om begäran har framställts av en stat som inte lämnar motsvarande rättshjälp på begäran av en finsk myndighet. Rambeslutet skulle således inom sitt tillämpningsområde medföra avsevärda begränsningar i de nationella grunderna för att vägra lämna rättshjälp.

I rambeslutet strävar man särskilt efter att förhindra att verkställighet av bevisupptagningsbeslut vägras med motiveringen att den gärning som beslutet grundar sig på inte utgör ett brott enligt den verkställande statens interna lagstiftning (dubbel straffbarhet). I artikel 16 i rambeslutet föreslås att möjligheten att vägra samarbete med hänvisning till kravet på dubbel straffbarhet avskaffas i situationer där det inte är nödvändigt att genomföra en husrannsakan avseende privata utrymmen för att bevisupptagningsbeslutet skall kunna verkställas, eller där brottet finns med i brottsförteckningen i punkt 2 i artikeln. Enligt en förklaring som Finland har meddelat till den europeiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål är en förutsättning för verkställandet av rannsakan eller beslag som avses i artikel 5 i konventionen att den gärning som avses i framställningen är straffbar enligt både den anmodande och den anmodade partens lagstiftning och att uppfyllandet av framställningen är förenligt med den anmodade partens lagstiftning. I 15 § 1 mom. i lagen om straffrättslig rättshjälp sägs att om begäran om rättshjälp avser eller dess uppfyllande förutsätter att tvångsmedel enligt tvångsmedelslagen (450/87) an-

vänds, får tvångsmedel inte användas om detta inte skulle vara tillåtet enligt finsk lag i ett sådant fall där den gärning till vilken begäran hänför sig har begåtts i Finland under motsvarande omständigheter. Rambeslutet skulle således innebära förändringar i fråga om kraven på dubbel straffbarhet i Finland.

Till lagen om straffrättslig rättshjälp hänför sig förordningen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden (13/1994) och lagen om immunitet i vissa fall för personer som deltar i rättegång och förundersökning (11/1994). Också rättegångsbalken och tvångsmedelslagen (450/1987) innehåller en del bestämmelser som skall beaktas i det internationella straffrättsliga samarbetet. Dessutom finns det särskilda bestämmelser om rättshjälp i lagen om behörighet för och rättshjälp till tribunalen som behandlar brott som begåtts i det forna Jugoslavien (12/1994) och i lagen om ikraftträdande av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen och om tillämpning av stadgan (1284/2000).

Enligt 30 § lagen om straffrättslig rättshjälp lämnas internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden utan hinder av stadgandena i lagen också enligt vad som särskilt har avtalats eller stadgats om lämnande av rättshjälp. Den centrala gällande konventionen om rättslig hjälp i brottmål är i Finland den europeiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål (Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp). Förutom Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp har Finland nationellt satt i kraft tilläggsprotokollet av den 17 mars 1978 och det andra tilläggsprotokollet av den 8 november 2001 till den nämnda konventionen samt Schengenkonventionen (konventionen av den 19 juni 1990 om tillämpning av Schengenavtalet av den 14 juni 1985 om gradvis avskaffande av kontroller vid de gemensamma gränserna, FördrS 23/2001), som innehåller bestämmelser även om rättslig hjälp i brottmål. Också ett flertal andra konventioner om internationellt samarbete i brottmål som Finland har tillträtt innehåller dessutom bestämmelser om internationell rättslig hjälp i brottmål. De viktigaste av dem är konventionen om penningtvätt, efterforskning, beslag och förver-

kande av vinning av brott (FördrS 53/1994).

Förutom lagen om straffrättslig rättshjälp och de internationella konventionerna skall

de finska myndigheterna i det internationella samarbetet som gäller rättslig hjälp i brottmål beakta den särskilda lagstiftning som gäller det nordiska samarbetet. När det gäller delgivning och bevisupptagning har mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige 1974 ingåtts en överenskommelse om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning (FördrS 26/1975). Närmare bestämmelser om tillämpningen av överenskommelsen har utfärdats i förordningen om inbördes rättshjälp mellan de nordiska länderna genom delgivning och bevisupptagning (470/1975). I Finland gäller dessutom lagen om skyldighet att i vissa fall inställa sig vid domstol i annat nordiskt land (349/1975), som grundar sig på den samnordiska lagstiftningen. De ifrågavarande bestämmelserna om nordiskt samarbete har i Finland ansetts ha en sådan ställning att de finska myndigheterna kan tillämpa dem vid sidan av Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp och lagen om straffrättslig rättshjälp.

Finland har också med en del stater ingått bilaterala statsfördrag om internationell rättslig hjälp i brottmål samt avtal som gäller brottsbekämpning och annat samarbete och som innehåller bestämmelser om internationell rättslig hjälp i brottmål.

4. Statsrådets ståndpunkt

Statsrådet förhåller sig i princip positivt till sådana EG-rättsakter som har till syfte att underlätta samarbetet mellan myndigheterna vid bevisupptagning från andra medlemsstater och som grundar sig på principen om ömsesidigt erkännande. Därför kan statsrådet i princip förhålla sig positivt till kommissionens förslag till rambeslut om ett europeiskt bevisupptagningsbeslut. Om rambeslutet antas kan det dock i vissa fall uppstå juridiskt svårhanterliga situationer, eftersom rättstillämparna kan tvingas använda olika typer av instrument för olika aspekter av samma ärende (till exempel det europeiska bevisupptagningsbeslutet i fråga om föremål och handlingar, men en framställan om ömsesidig hjälp för upptagande av vittnesmål). Det bör

också noteras att förslaget ingriper i det rambeslut om verkställighet av beslut om frysning av egendom eller bevismaterial som rådet antog den 22 juli 2003 och som medlemsstaterna skall genomföra först senast den 2 augusti 2005. Statsrådet uttrycker därför sin oro över att EG-rättsakterna inom detta

område blir allt mer komplicerade. Statsrådet anser att det är nödvändigt att vid förhandlingarna ytterligare utreda om rättssäkerhetsgarantierna i rambeslutet är tillräckliga vid verkställigheten av ett bevisupptagningsbeslut från en annan medlemsstat.